

ЗДК 323.2 /477/ «738» /045/

**Н. В. ПИЛЬГУН
Ю. О. КОЛИЧЕВА**

ФАКТОРИ ВПЛИВУ НА СОЦІАЛЬНО-ПОЛІТИЧНУ НЕСТАБІЛЬНІСТЬ В УКРАЇНІ

Актуальність матеріалу, викладеного в статті, зумовлена проблемою в удосконаленні та упорядкуванні діяльності державних органів влади і покращення матеріальних становища населення в Україні. Досліджено та визначено основні фактори, що спричиняють соціально-політичну нестабільність в Україні. Вказано та обґрунтовано механізми щодо застосування певних методів і способів, які допоможуть українці кому успіху повернути віру на краще майбутнє. Запропоновано конкретні заходи боротьби з соціально-політичною нестабільністю, а також шляхи покращення кінцевого стану суспільства в Україні.

Ключові слова: державні органи, матеріальне становище, нестабільність.

Пильгун Н.В., Колычева Ю.А. Факторы влияния на социально-политическую нестабильность в Украине

Актуальность материала, изложенного в статье, обусловлена проблемой в совершенствовании и упорядочении деятельности государственных органов власти и улучшения материального положения населения в Украине. Исследованы и определены основные факторы, вызывающие социально – политическую нестабильность в Украине. Указаны и обоснованы механизмы по применению определенных методов и способов, которые помогут украинскому обществу вернуть веру в лучшее будущее. Предложены конкретные меры по борьбе с социально – политической нестабильностью, а также пути улучшения нынешнего состояния общества в Украине.

Ключевые слова: государственные органы, материальное положение, нестабильность.

Pylyhun Natalia, Kolycheva Yulia. Factors influencing the socio-political instability in Ukraine

The relevance of the material described in the article, due to a problem to improve and streamline the activities of public authorities and to improve the material conditions of the population in Ukraine. This paper investigates and identifies the main factors that cause social and political instability in Ukraine. Specified and reasonable arrangements for the application of specific methods and techniques that will help Ukrainian society to turn faith into a better tomorrow. A specific measures to combat social and political instability, as well as ways to improve the current state of society in Ukraine.

Key words: state, organs, financial, position, instability.

Дослідження соціально-політичної нестабільності в Україні є дуже актуальним в наш час, з точки зору причин виникнення цієї нестабільності та тенденцій вирішення нагальних питань у суспільстві.

© ПИЛЬГУН Наталія Василівна – кандидат юридичних наук, доцент, доцент кафедри теорії та історії держави і права Юридичного інституту Національного авіаційного університету

© КОЛИЧЕВА Юлія Олександрівна – студентка Юридичного інституту Національного авіаційного університету

Характеризуючи сучасний розвиток української держави і всього суспільства, можна вказати на значне загальне уповільнення переходного процесу становлення цивілізованої, демократичної політичної системи в Україні, що породжує підвищений рівень суспільно-політичної конфліктності у суспільстві.

Кризовий етап сучасного українського суспільства характеризується таким станом соціальної і політичної системи, коли всі її явища і процеси вказують на недосконалість функціонування. Це в свою чергу позначається на якості життя і соціальному стані всіх верств населення. Це вимагає від державних посадових осіб глибокого і точного усвідомлення ситуації, що склалася з метою розробки ефективних стратегічних рішень та втілення певних захисних механізмів на захист прав, свобод та законних інтересів.

Нинішній етап розвитку державності в українському суспільстві супроводжується постійними конфліктами між виконавчою та законодавчою владою, партіями і рухами, окремими політичними лідерами, фракціями в парламенті, апаратом президента і апаратом уряду, між місцевою і центральною владою, а також владою і різними прошарками населення.

Головною причиною затягування соціально-політичної та економічної кризи в Україні, яка вже по суті переросла в катастрофу, є механізм гальмування консолідації української нації, успадкований від радянської епохи, який останнім часом посилюється внутрішніми і зовнішніми факторами.

Загальна нестабільність в українському суспільстві характеризується тим, що в державі виник політичний конфлікт, фундаментальною основою якого є недовіра народу до державної влади. В Україні має місце і чітко виражена недосконалість функціонування інститутів влади, а остання в свою чергу підіриває авторитет країни перед суспільством та світовим співтовариством.

Факторами впливу на соціальну нестабільність в Україні, перш за все є те, що в українській державі тривалий час існує економічна криза, а це впливає не тільки на матеріальне становище населення, їхній соціально-майновий стан, а також на загальний стан політичних відносин у суспільстві та рівень правової та політичної культури населення. Саме соціально-економічна напруженість сприяє поглибленню соціально-політичних та етнічних конфліктів у суспільстві.

В Україні існує велика кількість людей, які мають низький рівень матеріального забезпечення. Поряд з наявною тенденцією до збагачення незначної частини суспільства ці дані вказують на розвиток процесу соціального розшарування в Україні і на катастрофічне падіння життєвого рівня більшості населення. У поєднанні з глибокою економічною та духовно-культурною кризою у суспільстві це призводить до негативних явищ у сфері соціального розвитку та розбудові громадянського суспільства.

Проглядається тенденція зростання бідності, серед причин якої слід відзначити істотне зниження заробітної платні, яка не дає можливості

людям, які прагнуть забезпечити власні потреби і гідний рівень достатку своїй сім'ї. Постійні затримки з виплатою заробітної платні ставлять людей у скрутне становище, а її розміри не відповідають результатам праці.

Серед чинників соціальної нестабільності можна відзначити насамперед гостру демографічну кризу, яка характеризується погіршенням не тільки кількісних, а й якісних характеристик народонаселення. Постаріння населення, переважає смертності над народжуваністю, нестабільність шлюбів, збільшення позашлюбної народжуваності та кількості сімей з однією матір'ю – це є реаліями нинішньої України.

Не менш важливим фактором нестабільності в українському суспільстві є зростання частки населення, що перебуває на утриманні.

В умовах невпевненості, несприятливих соціально-політичних та економічних перспектив спостерігається зростання кількості бездітних та одио дітних сімей. Причиною цього є відмова сімей від другої та третьої дитини, терміни їх народження відкладаються до кращих часів.

Останніми роками в Україні зросли показники смертності населення. Соціально-економічні, політичні та екологічні зміни в житті людей вплинули на структуру основних причин смертності. Констатується зростання смертності майже з усіх причин. Зокрема причинами високої смертності є: інфекційні та паразитарні захворювання, вбивства, алкогольні отруєння, вживання наркотиків, самогубства, погіршення стану навколишнього середовища.

Одним із факторів, що впливає на соціальну нестабільність в Україні є таке соціальне явище, як безробіття. Починаючи з 1991 р., в Україні ведеться облік безробітних і громадян, що шукають роботу. Кількість осіб, що звернулися до служб зайнятості з питань працевлаштування, невинно зростає. У найбільш важкому становищі опинились молоді і молоді сім'ї, більшість з яких практично неспроможні розв'язати свої соціально-побутові проблеми власними силами.

Для забезпечення гарантій безробітним Верховна Рада України ухвалила два закони у цій сфері, зокрема, в 1991 р. Закон України "Про зайнятість населення" та в 2000 р. Закон України "Про загальнообов'язкове державне соціальне страхування на випадок безробіття". Вони є законодавчою основою для вирішення проблем соціального захисту безробітних, надання їм певної матеріальної та іншої допомоги. Однак цього явно недостатньо.

Кількість зареєстрованих безробітних на початку 2014 року 525,1 тис. осіб, з них отримують допомогу 432,4 тис. осіб, а середній розмір допомоги за місяць складає 1175 гривень.

Також на соціальну нестабільність в Україні впливає ситуація в галузі охорони здоров'я, яка постійно погіршується. Звідси гостро постала проблема охорони генофонду нації, здоров'я громадян. Викликає занепокоєння катастрофічне зростання ендокринних, алергічних, генетичних захворювань, туберкульозу та інших, про які частіше говорять як про соціальні

хвороби. Статистика свідчить, що за частотою виникнення вони вже зрівнялися з хворобами серцево-судинної системи, органів дихання, онкозахворюваннями та травматизмом. Існують значні проблеми у державі щодо виконання санітарно-гігієнічних вимог та норм стандартизації. Це вже проблема, яка потребує вирішення на державному рівні.

Відчутний удар по соціальному житті українського населення завдають рівень освіти, науки та культури громадян. Складнощі, що виникають в соціальному середовищі, породжені нинішньою ситуацією в державі, утруднюють перетворення, що проводяться в кожній з перелічених галузей. Причинами цих складнощів є: недостатнє фінансування даної сфери, недостатня матеріально-технічна забезпеченість, низький рівень наукової діяльності, відтік педагогічних та наукових кадрів за кордон тощо.

Для зміни ситуації в Україні насамперед необхідні: ґрунтовна програма соціогуманітарного розвитку, яка враховує всі існуючі потреби з наявними економічними можливостями; створення чіткої законодавчої бази, яка б регулювала характер роботи і взаємовідносин усіх галузей соціального життя; здійснення послідовних реформ у сфері економіки для підвищення фінансового становища громадян; спрямування сил держави на збереження генофонду нації, стимулювання національної свідомості; підвищення рівня освіти населення; підвищення рівня зайнятості та розвиток ринку праці; вдосконалення системи соціального захисту; мінімізація зростання цін на суспільно важливі товари і послуги; спрощення системи оподаткування.

Перспективним шляхом підвищення рівня життя населення, а отже, вдосконалення системи соціального захисту населення є створення сприятливих умов для ведення малого та середнього бізнесу!

Ситуація в сучасному українському суспільстві неоднозначна з точки зору економічної та політичної нестабільності, тому виходячи із вище наведеного, можна стверджувати про те, що соціальна сфера життя лише на перший погляд здається чимось похідним, а то й другорядним, але насправді ж вона є визначальною сферою людського буття. Розвиток економіки, державного будівництва, позитивних політичних процесів тощо стає в принципі неможливим, якщо життєвий рівень населення, його відтворення, стан здоров'я, освітній та моральний потенціал знижуються нижче певної межі.

Якщо зовсім не брати до уваги інтереси українських громадян, не прорахувати бюджет середньої української сім'ї, то невдовзі ми отримаємо кризу комунального господарства країни, бо грошей, що залишаться від відвідування магазинів, не вистачить навіть на громадський транспорт, вже не кажучи про оплату спожитого тепла, води та інших послуг ЖКГ.

Україна, отримавши незалежність, не мала власного чіткого бачення на побудову демократичної держави. Старі політичні еліти, звикши до радянської тоталітарної системи державного управління, не могли знайти нові напрямки в управлінні новоствореною демократичною державою.

Політики не мали такого досвіду і не бажали діяти в нових умовах. Усі механізми в побудові і розвитку держави були старими підходами. Інтереси та зусилля були спрямовані на потреби верхівки, утримання державної влади в своїх руках.

Щодо політичної стабільності у державі, то вона залежить від багатьох факторів, але загальною загрозою політичній стабільності залишається складна ситуація в економіці України. Стагнація виробництва, зростання тіншової економіки, наявність складних корупційних механізмів, значне підвищення цін на промислові та продовольчі товари, зниження купівельної спроможності населення, катастрофічне зростання бідності призводять до нагромадження нерозв'язаних проблем і викликають незадоволення народних мас політичною елітою.

Все це спричиняє конфлікти, перш за все, у виробничій сфері: з пиякми заробітної плати, техніки безпеки, соціальних послуг, недемократичності управління, що породжує мітинги, пікети, страйки тощо.

Разом з тим, значними політичними чинниками нестабільних процесів у країні є: напружені відносини між Президентом, Урядом і Верховною Радою; гостре протистояння між владою і опозицією, що часто виходить за цивілізовані межі; боротьба між "заходом" та "сходом", головною причиною якої є розмаїття політичних та ідеологічних симпатій; нездатність політиків об'єднати Схід та Захід; боротьба величезних фінансово-промислових груп за доступ до економічних ресурсів тощо.

Неабияким фактором конфліктогенної ситуації в Україні є також напруженість між елементами ланцюга "region-центр-region", тобто конкуренція між регіональними, політичними і фінансово-промисловими елітами за здійснення впливу на прийняття рішень центром. Сьогодні можна чітко простежити декілька центрів регіонального впливу – Донецький, Дніпропетровський, Київський, Кримський. Головні причини виникнення напруги між ними пов'язані з розподілом фінансових і матеріальних ресурсів, бюджетною політикою центру, рівнем впливу тіншової економіки й криміналітету на прийняття політичних рішень.

На шляху відродження України серйозні перешкоди становлять міжконфесійні конфлікти. Така бажана для нашого суспільства внутрішня стабільність порушується ворожнечею між церквами, ієрархами, священниками, віруючими. Спектр їх протистояння досить високий: боротьба за храми, майно, лідерство, сфери впливу. Мова йде, в першу чергу, про серйозні конфлікти всередині православ'я – розкол Української Православної Церкви на прихильників Київського патріархату і Московського. Цей релігійний конфлікт має багатоплановий характер і проявляється не тільки на богословсько-ієрархічному та побутовому рівнях, а і на політичному.

Політичні партії, рухи, організації, окремі діячі вбачають у тій чи іншій релігії, церкві свою опору, залучають віруючих до членства у своїх лавках. За таких умов церкві важко залишатися поза політикою.

Серед політичних конфліктів важливу роль відіграють суперечності на

національній основі. За оцінками міжнародних та вітчизняних експертів, національна політика України протягом останніх років була привабливою для багатьох, зокрема, сусідніх країн, як така, що забезпечувала належний спокій в державі, хоча першочітаних питань залишилося чимало.

Конфліктогенність самої структури політичної сфери суспільства посилюється збільшенням дистанції між збагаченою меншістю та зuboжелою більшістю. Якщо якісна структуризація населення (диференціація за основними інтересами різних соціальних верств) є об'єктивною умовою стабільності, то кількісна (поділ на багатих і бідних) призводить до негативного соціального і політичного напруження. Держава мусить бути арбітром соціальних і політичних конфліктів, а не їхнім учасником.

В Україні практично немає цілісної системи політичної влади й управління, тому що суб'єкти політики частіше всього використовують своє становище у суспільстві і зловживають своїм статусом, залучаючи корупційні механізми. Народні обранці в більшій мірі дбають про своє благополуччя та самі ж порушують принцип верховенства права, який є основоположним в їх діяльності.

Неабияк на політичну нестабільність у країні впливає й те, що Конституцію практично не виконує жодна з гілок влади, зокрема Конституційний Суд, який глумачить конституційні норми під політичне замовлення або багатозначно².

Сугність політичного режиму в Україні визначає своєю діяльністю або бездіяльністю Президент України з допомогою конституційних і позаконституційних механізмів влади.

В Україні склалася значною мірою олігархія – форма правління державою, коли влада зосереджена в руках вузького кола осіб (олігархів). Водночас в Україні зберігається напіврозвинена демократія, що забезпечує олігархічній владі цивілізований імідж. Етап олігархічного правління в різних формах проходили багато сучасних демократичних країн, поки клани, фінансово-промислові групи, корпорації не навчилися доручати управління державами своїм агентам-політикам і така ситуація була юридично закріплена в законах відокремлення політики від бізнесу.

Не менш важливими чинниками, які викликають політичну нестабільність в Україні є: тенденція масової непрофесійності, що обумовлена діючим виборним законодавством; відсутність чіткої законодавчої бази, яка б регулювала характер взаємовідносин між гілками влади та між владою та опозицією; відсутність закону про опозицію; відсутність політичної волі та свідомості, що впливає на прийняття політичних рішень; функціонування неефективних державних інституцій та відсутність зв'язку між ними; нездійснення сподівань народу після «Номаранчевої революції» на створення дійсно діючих демократичних інститутів; «хаос в законодавстві», який був створений під час проведення змін до конституції у 2004 році, який призвів до поглиблення конституційної кризи; не було здійснено відповідної підготовки до існуючих змін в законодавстві; життя «від виборів

до виборів»; мала ефективність законодавчої гілки влади, яка веде за собою порушення роботи усієї правової та політичної системи держави; власні інтереси політиків переважають інтереси держави в цілому; підготовка рішень у закритий спосіб в інтересах учасників ухвалення рішень.

Спостерігається незацікавленість переважної частини політичних еліт у проведенні реформ, це не здійснюється через відсутність єдності поглядів груп еліт на зміст цих реформ.

Разом з тим існує у державі налаштованість влади та політичних гравців на пошуки компромісу з представниками впливового бізнесу. Це означає підтримку великих підприємств, лобювання різноманітних пільг та обільних умов для їхнього розвитку за рахунок збільшення тиску на середній та малий бізнес. Говто, як наслідок відбувається монополізація виробництва та у руках невеликої групи можновладців зосереджуються стратегічні державні об'єкти, які не завжди були законодавчо правильно приватизовані.

Специфіка виборів Президента в нашій країні полягає в тому, що вони виступають причиною і наслідком не стільки зміни влади, скільки черговою міжелітарного перерозподілу власності як у середині країни, так і між шкордонними зацікавленими особами. У зв'язку з цим значно підвищується рівень розчарування в новій владі серед тих громадян України, хто буде чекати від неї швидких змін і помітних соціально значимих здобутків. Адже процес голосування, а тим більше – підтримка кожного з кандидатів на вулицях, є обумовленими не стільки їхньою власною популярністю, скільки одіозністю представників старого керівництва, а також вибором певного вектора розвитку України або запереченням того, що пропонують опоненти.

Високий рівень політичної нестабільності в Україні зумовлюється також впливами та розстановкою сил на міжнародній арені³.

З одного боку, має місце євроінтеграційна тематика, пропозиція Політики сусідства, кроки держави, спрямовані на зближення з ЄС, з іншого – зовнішньополітичний інтерес Російської Федерації, вплив у політичному колі України представників інтересів російської держави.

Росія зберігає силу позицій, орієнтованих на включення країн колишнього СРСР в зону свого впливу, і має намір нарощувати цей вплив за готовності частини активних політичних гравців його проводити в Україні.

Більш тісній інтеграційній політиці ЄС щодо України перешкоджають не лише внутрішні обставини самого ЄС, як це часто представляють, але й недостатня сконцентрованість української держави на завданні внутрішніх реформ.

Шляхами вирішення соціально-політичної нестабільності є: зміна виборчої системи на пропорційну з відкритими списками. Саме цю систему я вважаю найбільш дієвою, враховуючи недоліки мажоритарної (розподіл округів, партійні ярлики). Прийняття нового виборчого кодексу, який би заклав би всі питання, пов'язані з виборчим процесом. Прийняття

новил. конституційних норм, які б по – новому розподілили державну владу за принципом «стримування та протидії», а це б призвело до того, що державні органи були б взаємозалежними та приреченими на компроміс. Разом з тим потрібно прийняти закон «Про опозицію», який би скоординував діяльність між владою та опозицією, закріпивши їх співпрацю.

Важливе значення в Україні мало б відводитись формуванню національної ідеї і стимулюванню заохочень щодо молодих фахівців, розроблення певних програм, завдяки яким, особи після закінчення вищого навчального закладу, змогли отримувати практичні навички поетапно та з допомогою професійних наставників.

Розвиток патріотизму та відстоювання національних інтересів особливо в сучасний час носить неясний та глибокий характер в українському суспільстві. Українці в тій ситуації, яка відбулась останнім часом, показали всьому світу свою національну свідомість, якраз патріотизм народу і призвело до того, що всі сторони представників української влади відкрились у своєму багатоманітті та стали резонансними у всьому світі.

Разом з тим в українському суспільстві потрібно реформувати прокуратуру в Україні із зміною всього вищого її керівництва, з метою скорочення чисельності оперативного складу та здійснити перевірку на предмет професійної відповідності. Потрібно реформувати судову гілку влади, МВС та СБУ, з метою подолання в них корупції та скорочення на третину їх чисельності. Вжиття інших заходів по скороченню витрат державного бюджету на утримання державних службовців і приведення цих витрат у відповідність до Конституції України також є одним із механізмів реформування суспільства.

В усіх сферах соціального життя на сьогодні зберігається вкрай складне становище, виправлення якого потребує надзвичайних зусиль суспільства. Необхідно забезпечити економічно справедливую ціну робочої сили, яка була б адекватна сучасній структурі життєвих потреб, цінам на товари та послуги, сприяла достатньому споживанню і накопиченню, заохочувала кваліфіковану та результативну працю.

В умовах економічної кризи підтримка соціально чутливих верств населення – одне з першочергових завдань влади різних рівнів. Тому, на мою думку, для українських громадян було б дуже важливо, щоб центральні органи влади щорічно виділяли не менше 5 млрд. грн. на виконання державної програми будівництва соціального житла для малозабезпечених і щорічно виділяли не менше 7 млрд. грн. на облаштування соціального простору: ремонт житла, заміну ліфтів, освітлення вулиць, ремонт доріг, закупівлю нових тролейбусів та трамваїв, ремонт лікарень, шкільних класів і т.д.

Останнім часом наслідки політичних та соціальних негараздів на теренах України є очевидні. Імідж держави втрачається, як у середині країни, так і зовні. Нестабільна ситуація у державі супроводжується зловживаннями владою та її корумпованістю в усіх сферах соціального життя, а щодо

населення, то рівень загальної та правової культури має бути піднятий до рівня європейського.

Таким чином, причиною соціально-політичних конфліктів у сучасній Україні є нестабільна політична ситуація, незадовільний стан економіки, конфлікти у виробничій сфері, постійні непорозуміння між гілками влади, окремими регіонами та центром, суперечності на національній, мовній та конфесійній основах, конфлікти між політичними партіями, правлячою елітою та опозицією, між окремими політичними лідерами, низькою розвиненістю правової держави, багатьма проблемами в соціальному житті.

Тобто причини та реалії соціально-політичної кризи в Україні криються в непередумано проведених реформах або їх відсутності, недосконалої виборчого законодавства, відсутності чіткої юридичної бази, множинності підзаконних актів низькому рівні політичної волі та свідомості і безвідповідальності посадових осіб, їх бездіяльність щодо формування правової держави та громадянського суспільства на сучасному стані її розвитку. Така ситуація потребує швидкого вирішення, якого, на мою думку, можна досягнути шляхом послідовних реформ, які в умовах не тільки політичної, але й економічної кризи, мають величезне значення для майбутнього України.

Створюються умови тиску зі сторони держав, яким політична криза в державі на руку. Довіра до держави різко падає і це призводить до соціальних та економічних погрясінь. Звичайно криза це можливість здійснити нові зміни, провести відповідні реформи, але для цього потрібні нові люди, нова свідомість та бачення, як політично так і економічно розвитку держави.

Однією з головних стратегічних цілей формування соціальної структури українського суспільства має бути поступове досягнення основних сучасних характеристик якості життя: достатній рівень доходів, наявність та упорядкованість житла і домашнього господарства, соціальні гарантії у сфері освіти, охорони здоров'я, транспортна та комунікаційна доступність тощо.

Виходячи із вище наведеного можна зробити висновок, що стратегія розвитку України як незалежної і процвітаючої держави може здійснюватися лише за умов високого рівня людського потенціалу та національної свідомості, загальної культури і розуміння себе як особистості у суспільстві. Подолання соціально-політичної нестабільності є важливим елементом як для підвищення рівня життя населення, так і для розвитку економіки країни. Використання запропонованих шляхів дозволить урівноважити суспільну і політичну сфери та покращити умови життя українців.

1. Харченко А.М. Соціальна проблема глобалізації – бідність: шляхи її подолання / А.М. Харченко // Фінансовий простір. – 2012. – № 1. – С.11-12. 2. Михальченко М. Політична система в Україні: що ми модернізуємо? / М. Михальченко // Віче. – 2011. – № 1 (286). – С. 6-30. 3. Відділ політичних програм УНЦІД. Документ УНЦІД з оцінювання глибини політичних ризиків. Політичні ризики і політична стабільність в Україні. – Вып. 4. Травень 2011. – С. 7-20.